

Atzimbori

EUGENI S. REIG

En el meu llibre *Valencià en perill d'extinció* (València 1999) vaig incloure el mot *angimbori*, que vaig definir així: «Objecte inútil, inserrible, especialment quan té una grandària considerable i més aïna fa nosa.» I vaig afegir-hi: «Aquest mot no té les connotacions d'objecte vell, deteriorat, fet una cafetera, que té la paraula *xanca*.» I vaig posar el següent exemple il·lustratiu: «A vore quan t'endús l'angimbori eixe que em vares deixar en la terrassa, que quasi no puc ni eixir a regar les plantes.»

Em vaig decidir per la grafia *angimbori*, perquè aquesta és la forma més generalment usada a Alcoi, la meua ciutat natal, i, per consegüent, la que em resulta més familiar. Tanmateix he d'aclarir que a Alcoi també he oït la variant *anzimbori*, en la qual el so inicial de la segona síl·laba és fricatiu sibilant sonor en lloc de pre-palatal africad sonor. Després de publicat el llibre em vaig assabentar que a Otos (la Vall d'Albaida) en diuen *argimbori*.

El lingüista Jordi Colomina i Castanyer, en el seu llibre *Els valencians i la llengua normativa*, en fer l'estudi del lèxic de les obres festives del poeta alcoià Joan Valls Jordà (p. 194), grafia aquest mot *engimbori*, que ens diu que és la forma que usava Valls, encara que ens diu que també emprava la variant formal *eniximbori*. A més a més ens informa que ell ha oït a Alcoi, als seus pares, la variant *angimbòric*. Segons ens diu Jordi Colomina en el llibre citat, aquest mot és una alteració de *cimbori*. He d'afegir que un amic alcoià m'ha informat que ha sentit a son pare usar el mot *sambori* amb el significat de «trasto, cosa inserrible».

Ara, gràcies a la informació de Joan Carles Martí i Casanova, he sabut que al Camp d'Elx, és a dir, a la comarca del Baix Vinalopó, encara es conserva viva la variant *atzimbori* amb el significat de

«persona inútil, que no és capaç de fer res de profit», i Joan Mascarell i Gasol m'ha informat que ha trobat, en una obra teatral tortosina de 1925, el mot *atzimbori* escrit exactament d'aquesta manera. Es tracta de l'obra de Joan Moreira titulada «No hi ha bon.olla en aigua sola». Parla un pare preocupat perquè son fill es vol fer missioner i diu:

«I això que només me parla de batejaj negritos i de buscá atzimboris com los sellos i.l papé de xacolate i que només pensa i resa a san Francisco Cavier i al beato Gil de Federic, me fa creure que Sisco voldria sé també misioniste d'estos».

Com que la grafia -c- en el català pre-clàssic tenia un so africad alveolar sord, el mot *cimbori* es devia pronun-

ciar [tsimbòri]. La variant *atzimbori*, actualment viva al Baix Vinalopó, conserva l'antiga consonant africada, encara que sonoritzada per la presència d'una pròtesi vocàlica inicial. Entenc que aquesta variant és la més fidel al seu origen etimològic i totes les altres variants són corrupcions fonètiques d'aquesta.

La variant *anzimbori* és el resultat de convertir-se el so africad [dz] en [nz] per nasalització de l'element oclusiu. Aquest mateix fenomen de nasalització del so oclusiu és el que s'ha donat en valencià en *lloija* ® *lloija* i en

rellotge ® *rellonge*. La variant *angimbori*, àmpliament usada en valencià nord-meridional, s'ha originat per palatalització del so [dz] i, en canviar-se la nasal per una ròtica, s'ha format la variant *argimbori*, usada a Otos. La variant *angimbòric*, que Jordi Colomina assegura haver oït als seus pares, és el resultat d'afegir a *angimbori* una /-k/ adventícia, cosa gens estranya, ja que el valencià té tendència a reforçar el final dels mots acabats en i àtona afegint-los una plosiva epentètica, que en aquest cas és una -c- però que en altres és una -t-, com en *premi* ® *prèmit*, *api* ® *àpit*, etc.

Ni la paraula *atzimbori* ni cap de les seues variants formals no les recull cap diccionari.

En el DCVB he trobat:

ESTIMBORI. m. || 1. Sostre fals, dins una habitació, per a estovar-hi coses de poc ús (Bunyola, Orient); cast. *desván, buhardilla*. || 2. Embalum que fa nosa (Mall.); cast. *adefesio, estorbo*. Enhora-bona que se llevin els estimboris y paretotes que tenian encorriolada aquesta meravella arquitectònica. Ignor. 7.

ETZIBORI o ETZIGORI m. || 1. Cosa inútil o malgirbada (Ripoll, Empordà, Garrotxa. Pobla de L.); cast. *trasto*. «Quin etzigori que tragines en aquest vestit!» «Per què et poses aquest etzigori?» Respon que hi vagi el qui li ha manat i si no, a la casa que va li entreguen algun etsibori i riuen i costes seves, Scriptorium, agost 1925 || 2. Estirabot, atzagallada; idea o dita desbaratada (Igualada); cast. *salida de pie de banco*. «Sempre surts amb el mateix etzibori!» || 3. Avalot festós; cast. *alboroto, juerga*. I tota una colla de presidaris al voltant aguantant-se el riure pera no destorbar el gran etzigori, Coromines Presons 91.

Joan Coromines, en el seu *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, recull el mot mallorquí *etzimbori* (III 778a5) del qual diu:

«*Estimbori*; de *cimbori* contaminat per *estibar* (i potser també per *timba* i *tomba*)». I en les pàgines 824 i 825 del volum III trobem els comentaris que fa el mestre a *etzigori* o *etzibori*, que considera probable que siga «derivat de *etzibar*, proveït d'un sufix o terminació com la de *casori*, *robatori*, *desori*, *bodori*, *gori-gori*, *debitori*». També ens informa que el *Diccionari Aguiló* «reporta *etzibori* d'Igualada, amb *-b-* i amb la definició «romanso, cosa inútil»». El lingüista ens aporta nombrosos testimonis de la forma *etzigori* usada per son pare en la seua obra literària (almenys en una ocasió grafiada *atzigori*), sovint amb el significat de 'xivarri, gresca, soroll'. També ens diu que en un escrit folklòric ripollès de 1925 apareix el mot amb la grafia *etsibori* i considera que fa referència a «un vestit malgirbat o un trasto inútil».

Jo pense que els vocables *atzimbori*, *angimbori*, *angimbòric*, *anzimbori*, *argimbori*, *engimbori*, *enximbori*,

estimbori, *etzibori*, *etsibori*, *etzigori* i *atzigori* són variants formals del mateix mot i considere que la variant *atzimbori* és la que hauria de ser la normativa, perquè és la que menys s'allunya del seu origen etimològic i perquè encara es conserva viva en la comarca del Baix Vinalopó. La paraula *atzimbori* hauria d'incloure-la el *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* amb dos significats: 1. Objecte inútil, inservible, especialment quan té una grandària considerable i més aviat fa nosa. 2. Persona inútil, que no és capaç de fer res de profit.

Simultàniament podria incloure's també en el DIEC la variant formal *etzigori* amb el significat que ens aporta Coromines de 'xivarri, gresca, soroll'.

La família de vocables formada per *atzimbori* i totes les seues variants formals és interessantíssima des del punt de vista lingüístic, ja que hi concorren encreuaments lèxics i evolucions fonètiques molt diverses. Malauradament, el fet que aquesta família de mots no

s'haja usat pràcticament gens en la llengua literària ha fet que hagen estat marginats de la llengua culta i no hagen estat recollits mai pels diccionaris normatius. Considere que tenim l'obligació d'esmenar aquest oblit i salvar de l'extinció aquest vocable tan nostre que és una vertadera joia lèxica.

No vull acabar aquest article sense donar les gràcies a Joan Carles Martí i Casanova, que em va fer saber que al Baix Vinalopó encara es conserva viva la forma *atzimbori* amb el significat de «persona inútil», a Joan Mascarell i Gasol, que em va informar que havia trobat el mot *atzimbori* escrit en una obra teatral tortosina dels anys 20, a Joan Olivares Alfonso, que em va informar que la variant que s'usa a Otos, el seu poble natal, és *argimbori*, i a Josep Saborit Vilar, que, amb els seus coneixements amples i fermes de la fonètica, m'ha ajudat a aclarir que la forma original d'aquest mot tan interessant és *atzimbori*. ♦

HOTEL PERE III

**HABITACIONS CONFORTABLES
APARCAMENT - GARATGE
RESTAURANT - CAFETERIA
SALONS DE CONVENCIONS**

C/ MURALLA SANT FRANCESC, 49 • 08240 MANRESA (BARCELONA)
TEL. 93 872 40 00 (5 LÍNIES) • FAX 93 875 05 06 • info@hotelperelll.com